

Nr 23.

Ankom till riksdagens kansli den 25 april 1939 kl. 5 e. m.

*Utlåtande i anledning av väckt motion angående införande av
möjlighet att inskriva gruvrätt i protokoll, fört av in-
skrivningsdomare, och därefter inteckna samma rätt.*

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 334, vilken behandlats av första lagutskottet, har herr *Holmbäck* hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning av frågan om införande av möjlighet att inskriva gruvrätt i ett protokoll, fört av inskrivningsdomare, och därefter inteckna samma rätt.

I fråga om de skäl som föranlett motionärens hemställan får utskottet, i den mån redogörelse därför ej lämnas här nedan, hänvisa till motionen.

Den nya, den 3 juni 1938 utfärdade *gruvlagen*, vilken träder i kraft den 1 januari 1940, innehåller bl. a. följande bestämmelser.

Envar kan genom inmutning erhålla rätt att undersöka och bearbeta vissa mineralfyndigheter å egen eller annans grund. Den som vill erhålla dylik rätt till mineralfyndighet (inmutningsrätt) har att göra skriftlig ansökan därom hos bergmästaren. Bifalles ansökningen, utfärdas en s. k. mutsedel, och sökanden äger därefter inom det område som i mutsedeln anvisas (inmutat område) anställa undersökningsarbete å inmutningsbara mineral. Under vissa förutsättningar, bestående däri att undersökningsarbete av visst slag skall ha utförts, äger inmutaren, efter särskild ansökan hos bergmästaren, få sig anvisat visst arbetsområde (utmål) samt inom detta bryta och tillgodogöra sig inmutningsbara mineral (1 och 2 §§ *gruvlagen*). Det undersökningsarbete som erfordras för erhållande av utmål skall vara utfört inom tre år från dagen för mutsedelns utfärdande. I vissa fall kan denna tid förlängas (19 §). Ansökan om utmål skall göras skriftligen och hava inkommit till bergmästaren före utgången av undersökningstiden. Försummar inmutaren att inom den i lagen föreskrivna undersökningstiden göra ansökan om utmål, förlorar han inmutningsrätten (20 §). Sedan utmål vid en särskild förrättning blivit anvisat, äger den eller de som hava del i fyndigheten (gruvinnehavaren) rätt att bryta och tillgodogöra sig alla inom utmålet befintliga inmutningsbara mineral (51 §). Det åligger gruvinnehavaren att från och med året efter det varunder utmålsförrättningen avslutats utgiva en årlig försvarsavgift. Denna avgift skall förskottsvis för varje år senast den 31 december föregående år inbetalas till bergmästaren. Försummar gruv-

innehavaren att inom denna tid erlägga försvarsavgiften, skall han senast den 31 mars påföljande år till bergmästaren inbetala dubbel avgift, vid äventyr om det försummas att rätten till gruvan förverkas. Det åligger bergmästaren att senast den 15 januari i rekommenderat brev översända påminnelse om avgiftens erläggande med angivande av nyssnämnda äventyr. Då rätt till gruva förverkats, förlorar gruvinnehavaren all rätt till de inom utmålet befintliga icke uppfordrade inmutningsbara mineralen, till de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnaderna samt till den mark som inom eller utom utmålet blivit upplåten till gruvdriften. Andra för gruvdriften gjorda anläggningar än de nyssnämnda ävensom ur gruvan uppfordrade inmutningsbara mineral må under högst två år efter förverkandet kvarligga för gruvinnehavarens räkning; till det som icke inom nämnda tid borttagits förlorar gruvinnehavaren all rätt. Efter förverkandet är jordägaren berättigad att utan lösen förfoga över den mark som varit upplåten för gruvdriften. Annan förverkad egendom tillfaller kronan; dock skola de för gruvans styrka och bestånd verkställda byggnader övergå till den som i laga ordning förvärvar rätt till gruvans bearbetande. (55—57 §§.)

Angående gruvregister stadgas i gruvlagen (78 §), att bergmästaren skall föra ett gruvregister dels över inmutade områden och dels över utmål. I detta register skall anteckning göras då rätt till gruva eller andel däri övergått å ny innehavare. Vidare skall anteckning göras om alla sådana av bergmästare, domstol eller annan myndighet meddelade beslut eller vidtagna åtgärder, som röra det inmutade området eller utmålet, ävensom beträffande andra omständigheter som äro av betydelse för bedömande av rätten till gruvan. När domstol eller annan myndighet meddelat beslut varom anteckning bör ske i gruvregister, skall underrättelse om beslutet så snart ske kan tillsändas bergmästaren.

Avtal varigenom rätt till gruva eller andel däri överlåtes skall upprättas skriftligen. I avhandlingen skola upptagas samtliga villkor som betingas. Ändring eller tillägg som ej avfattas skriftligen är utan verkan. Överlåtelse av rätt till gruva är ej gällande mot överlåtarens borgenärer, förrän anmälan om överlåtelsen blivit gjord hos bergmästaren.

Enligt lagen den 30 maj 1916 om vissa inskränkningar i rätten att förvärva fast egendom eller gruva eller aktier i vissa bolag gäller följande. Utländsk medborgare må ej utan Konungens för särskilt fall givna tillstånd här i riket förvärva eller bearbeta inmutad mineralfyndighet eller idka gruvdrift, ej heller i något fall härstädes inmuta mineralfyndighet. Vad sålunda är stadgat om utländsk medborgare skall ock tillämpas beträffande utländska bolag, föreningar, andra samfälligheter och stiftelser (1 §). Svenskt handelsbolag, vari finnes utländsk bolagsman, svenskt aktiebolag vars aktiebrev må ställas till innehavaren eller svensk ekonomisk förening må icke här i riket inmuta mineralfyndighet. förvärva eller bearbeta inmutad mine-

ralfyndighet eller idka gruvdrift, utan att Konungen för särskilt fall givit bolaget eller föreningen tillstånd därtill. Detsamma gäller om svenskt aktiebolag vars aktiebrev skola vara ställda till viss man, om icke i bolagsordningen intagits förbehåll av visst angivet innehåll (2 §). Vad i 1 och 2 §§ är stadgat utgör dock ej hinder att medelst inrop å exekutiv auktion förvärva inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet (6 §). Har någon enligt vad i 6 § sägs förvärvat inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, skall han i regel avyttra denna inom ett år efter det den exekutiva auktionen vunnit laga kraft (10 §). Företager någon å inmutad mineralfyndighet eller gruvlägenhet, för vars förvärvande eller bearbetande Konungens tillstånd erfordras, utan sådant tillstånd undersöknings- eller gruvarbete, är detta arbete utan verkan till bevarande av rätt till fyndigheten eller gruvlägenheten (11 §).

Rätt till gruva är enligt svensk rätt att anse såsom lös egendom. Det till gruvan hörande inmutade området eller utmålet tillhör, även om lösen för detsamma erlagts till jordägaren, fortfarande den fastighet varå gruvan upptagits. Gruvinnehavaren tillhöriga å utmålet uppförda byggnader eller andra anläggningar som äro avsedda för gruvdriften äro, jämlikt bestämmelserna i 4 § i lagen angående vad till fast egendom är att hänföra, ej att räkna till den fasta egendomen. Detta gäller även om dessa anläggningar tillhöra ägaren av den jord varå gruvan är belägen. Av dessa regler följer att gruvinnehavare icke kan komma i åtnjutande av de med fastighetskrediten förenade förmånerna. Däremot kan rätten till gruva användas såsom säkerhet för fordran i den formen att förlagsinteckning meddelas. I *kungl. förordningen den 13 april 1883 angående förlagsinteckning* stadgas sålunda numera, att då någon som driver industriell rörelse, för vilken i regel användes drivkraft om minst fem effektiva hästkrafter eller ock minst tio arbetare, utfäster att hans för rörelsen avsedda lösa inventarier och råvaror samt i rörelsen frambragta alster skola utgöra säkerhet för fordran, må förlagsinteckning beviljas i denna egendom. Under begreppet industriell rörelse innefattas idkande av bergsbruk eller gruvdrift. Under förlagsegendomen inbegripes vid gruvdrift jämväl gruva.

Till skillnad från inteckning i fast egendom medför förlagsinteckning ej panträtt i den intecknade egendomen utan endast en förmånsrätt till betalning ur den intecknade egendomen vid konkurs (17 kap. 7 § handelsbalken). Därest den intecknade egendomen utmätes för annans fordran, är däremot innehavaren av förlagsinteckningen icke berättigad till betalning ur egendomen framför utmätningssökanden. För att kunna göra sin rätt gällande i samband med utmätningen skall emellertid innehavare av förlagsinteckning av utmätningssökanden underrättas om utmätningen (72 § utsökningslagen. Jfr 4 och 24 §§ konkurslagen.) Då förlagsegendom försäljes, äger innehavare av förlagsinteckning förmånsrätt i köpeskillingen, så länge den utestår ogulden.

Redan vid tillkomsten av 1883 års förordning angående förlagsinteckning var frågan om gruvans utnyttjande såsom säkerhet för fordran föremål för behandling. Då gällde en förordning av år 1748 om förlag vid bergs- och brukshantering. Däri meddelades särskilda föreskrifter rörande förlag som bergsmännen i järnbergslagerna behöva taga till deras bergsbruk, antingen på tack- eller stångjärn (2 §), förlag till järn- och mässingsbruk samt kopparhamrar (14 §), kopparförlag vid stora och nya Kopparberget (16 §) samt förlag till alla andra gruvor av ädlare metaller samt mineralier och därpå byggda verk (17 §). I fråga om kopparförlag stadgades, att om förlagstagaren hade andra borgenärer skulle förläggaren alltid äga företräde till hans koppar, nasgods, trotssten, malm, kol och ved som av bruket härrör så ock till hans hytte- och gruvedel. Den som lämnat förlag till sådana gruvor och verk som nämnas i 17 § skulle äga förmånsrätt till betalning uti själva gruvan med dess åbyggnad och effekter. Vid förlag till övriga slags rörelser talas däremot icke om att gruva skulle utgöra säkerhet för förlaget utan endast om företräde till förlagstagarens tillverkning, såväl som rede, dragare och körredskap (2 §), resp. brukets inventarier och effekter (14 §).

I det kommittéförlag som ligger till grund för 1883 års förordning saknades stadgande om förmånsrätt i gruva. I motiven anfördes, att ägare till gruvor av vissa ädlare metaller visserligen enligt 1748 års förordning kunde förskriva själva gruvan med dess åbyggnader, men då förlag hade till ändamål att befrämja den industriella rörelsens drift och dess förbättring och ingalunda borde användas för förvärfvande av den egendom där rörelsen komme att drivas, syntes en förlagsgivare icke böra erhålla förmånsrätt i denna egendom. Kommittén ansåg fördenskull att ifrågavarande endast för vissa gruvor gällande stadgande icke borde bibehållas. Den proposition i ämnet som framlades vid 1882 års riksdag tillerkände icke den som lämnat förlagslån till idkande av gruvdrift någon förmånsrätt i själva gruvan. Lagutskottet vid 1882 års riksdag ansåg det kunna ifrågasättas, huruvida icke enligt 17 § i 1748 års förordning varje slag av gruva kunde vara föremål för förlagsinteckning. Vidare syntes vid inteckning för förlagslån för gruvdrift själva gruvan vara det yppersta föremålet för förmånsrätten.

Sedan frågan om ny lagstiftning rörande förlagsinteckning fallit vid 1882 års riksdag, avläts ny proposition i ämnet till 1883 års riksdag. I överensstämmelse med den ståndpunkt första kammaren intagit år 1882 innehöll den nya propositionen bestämmelse att även själva gruvan, dock ej järn- gruva, skulle utgöra säkerhet för förlagslån. Till stöd härför åberopades att meningen var att såvitt möjligt bibehålla förlagsinteckningsrätten i dess förutvarande utsträckning, att det kunde sättas i fråga huruvida icke äldre författningar medgäve förmånsrätt i själva gruvan, att inteckning på grund av dessa författningar faktiskt blivit meddelad i stenkolsgruvor samt att man från den då gällande lagstiftningen kunde hämta stöd för den meningen

att järngruvor varit från förmånsrätt uteslutna liksom ock diskussionen i första kammaren ådagalagt att en sådan rätt icke av gruvägarna eftersträfvades. I första kammaren hade år 1882 åberopats att de bolag — solidariska bolag eller aktiebolag — som ägde de bruk varunder de flesta järngruvor i landet hörde ej hade synnerligt behov av att upptaga förlagslån för gruvdriften, då densamma bekostades medelst årliga tillskott. Dessutom skulle såväl aktierna som de s. k. lottbreven i de solidariska bolagen förlora den huvudsakligaste delen av sitt belåningsvärde, om förlagsinteckning medgäves i själva järngruvan. Enligt den lydelse 17 kap. 7 § handelsbalken erhöll 1883 skulle förlagsinteckning vid förlag till bearbetande av andra gruvor än järngruvor medföra förmånsrätt bl. a. i själva gruvan.

I en vid 1904 års riksdag väckt motion föreslogs sådan ändring i 17 kap. 7 § handelsbalken att förmånsrätt vid förlag till gruvdrift skulle finnas i själva gruvan jämväl då fråga var om järngruvor. I motionen anfördes att alla mera värdefulla järngruvor tidigare ägts av järnverken men att förhållandena i det hänseendet ändrats. På många håll hade uppstått fullt självständig gruvdrift utan förening med bruksrörelse. Den antydda lagändringen skulle särskilt bliva till fördel för mindre bemedlade inmutare och jordägare, som oftast bliva tvungna, i saknad av nödigt driftkapital, att för en ringa penning avyttra sin inmutarrätt eller sin jordägarandel i nyupptäckta men kanske värdefulla malmfyndigheter. I anledning av motionen hemställde lagutskottet (1904 nr 17) att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande, huruvida förlagsinteckning för gruvdrift kunde, vad järngruvor angick, medgivas jämväl i själva gruvan. Utskottet erinrade om att järngruvdriften i mycket stor utsträckning idkades såsom självständig industriell verksamhet, vilken liksom varje annan dylik måste antagas hava bestämd fördel av att få sina kreditmöjligheter utvecklade. Faran för att kreditens underlättande för järngruvindustrien skulle komma att medföra att landets järnmalmstillgångar hastigare än eljest uttömdes, ansåg utskottet böra mötas genom åtgärder på helt andra områden. Utskottet uttalade vidare, att en vidgning av förlagsintekningsinstitutets tillämpning på järngruvor ej kunde antagas medföra någon ökad risk att utlänningar skulle komma i besittning av delar av landets territorium. I anslutning härtill erinrade utskottet om de då gällande inskränkningarna i rätten att förvärva gruva samt om det förhållandet att förlagsinteckning icke medförde panträtt utan endast förmånsrätt. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Riksdagens framställning remitterades av Kungl. Maj:t till kommerskollegium för avgivande av utlåtande. Fullmäktige i järnkontoret, vilka hördes av kommerskollegium, tillstyrkte den ifrågasatta lagändringen, varvid de anförde att det för järnbruken skulle vara till fördel att vid anordnande av gruvdriften efter moderna principer, vilket ofta kräver dyrbara maskiner, kunna lämna en även i själva gruvan gällande förlagsinteckning såsom säker-

het för erforderliga penningförsträckningar. Även kommerskollegium tillstyrkte lagändringen under åberopande av att de skäl som föranlett järngruvornas undantagande från förlagsinteckning förlorat sin giltighet. Handlingarna i ärendet överlämnades år 1920 till gruvlagstiftningssakkunniga.

Genom ändring i förlagsinteckningsförfordningen år 1932 borttogs skillnaden mellan järngruvor och andra gruvor, och numera är förlagsinteckning medgiven beträffande gruvor av alla slag, såvida de uppfylla de i förfordningen upptagna bestämmelserna. Inteckningen medför, såsom förut nämnts, säkerhet jämväl i själva gruvan.

4 kap. i 1907 års lag om nyttjanderätt till fast egendom innehåller regler om nyttjanderätter av särskilt slag. Till tomt som äges av kronan, kommun eller municipalsamhälle och är belägen å område som blivit planlagt för bebyggande kan upplåtas s. k. *tomträtt* för en tid av 26—100 år. Till säkerhet för beståndet av upplåten tomträtt kan tomträtten inskrivas i ett av inskrivningsdomaren fört tomträttsprotokoll. Sedan sådan inskrivning meddelats, skall byggnad, stängsel eller annan för stadigvarande bruk avsedd anläggning som finns på tomten såsom tillbehör hänföras till tomträtten. Inskriven tomträtt kan intecknas för fordran, vilket för fordringshavaren medför panträtt i tomträtten med vad därtill hör. Vad i utsökningslagen, lagsökningslagen och konkurslagen är stadgat om fast egendom och inteckning däri skall äga motsvarande tillämpning i fråga om tomträtt och inteckning däri. Det huvudsakliga syftet med tomträttsupplåtelse är att bereda enskilda tillfälle att på fördelaktiga villkor och under betryggande former komma i besittning av mark för uppförande av eget hem. Upplåtelse av tomträtt skall ske genom skriftligt avtal. Innehållet i dylikt avtal har icke i lag reglerats i annan mån än i fråga om tiden. Hinder möter således icke att avtalet kan innehålla bestämmelser att tomträtten skall anses förverkad om tomträttshavaren åsidosätter sina förpliktelser eller att å tomten uppförda byggnader vid avtalets upphörande skola tillfalla upplåtaren utan ersättning. Därest lösen skall utgå äger inteckningshavare viss rätt till beloppet.

Vattenfall som äges av kronan må för viss tid upplåtas under vattenfallsrätt. Därvid kan även upplåtas utmål av kronan tillhörig mark. Liksom tomträtt kan vattenfallsrätt inskrivas i tomträttsprotokollet och därefter intecknas. Syftet med upplåtelse av vattenfallsrätt torde hava varit att tillföra industrien kraft från kronans vattenfall under former som medgäve att nyttjanderättshavaren kunde använda vattenkraftsanläggningen såsom underlag för en verklig realkredit.

Vid högsta domstolens granskning år 1881 av förslag till gruvstadga anfördes, att gruvor därigenom att de i rättsligt hänseende kommit att betraktas såsom lösören till stor olägenhet för gruvägarna blivit uteslutna från

det skydd lagfarten medförde samt ej heller kunde bliva delaktiga av fastighetskreditens förmåner. I en promemoria av nuvarande hovrättspresidenten Bendz, vilken promemoria fogats vid det betänkande med förslag till gruvlag som avgivits av 1920 års gruvlagstiftningssakkunniga (stat. off. utr. 1924: 16), framhålles att flera skäl tala mot en förändring i lagstiftningen därhän, att gruvegendom hänföres till fast egendom, men att det därför icke torde vara uteslutet att genom ändringar i lagstiftningen förbättra den säkerhet som gruvegendomen vid belåning kan erbjuda. Man kunde efter mönster av tomträtt och vattenfallsrätt införa ett nytt rättsinstitut: inskriven gruvrätt, som sedan kunde bliva föremål för in-teckning av fordran. Under den inskrivna gruvrätten borde inbegripas rätten till själva fyndigheten. gruvägarens rätt till mark som inlösts för gruvdriften, byggnader och fasta anläggningar för gruvdriften samt möjligen även driftsinventarier, förråd för gruvdrift och de i gruvdriften utvunna produkterna.

I augusti 1927 avgav socialiseringsnämnden till Konungen yttrande angående allmänna principer för en ny gruvlagstiftning. Vid yttrandet var fogad en av två av nämndens ledamöter avgiven gemensam reservation beträffande vissa delar av nämndens yttrande. I denna reservation anfördes bl. a.:

För tillkomst och utveckling av en sund gruvindustri med därå baserad förädlingsverksamhet erfordras av självklara skäl, att rätten till gruvtillgångarna är på betryggande sätt säkerställd. Såsom positivt önskemål för blivande gruvlagstiftning vilja vi uttala, att rätt till gruva bör givas så långt som möjligt samma karaktär som rätt till annan egendom. I samband med frågan om rättssäkerheten vilja vi erinra om behovet av lagbestämmelser, som möjliggöra in-tecknings beviljande dels i gruva, och detta oberoende av om denna håller järnmalm eller fyndighet av annat slag, och dels i för gruvrörelsen upplåten mark med därå uppförda anläggningar. Endast genom att rätten till gruva och till den mark, varå gruvanläggningarna uppföras, blir säkerställd och genom att in-teckningsinstitutet utvidgas på föreslaget sätt, bliva gruvföretag kreditvärdiga i samma mening som företag inom andra industribranscher, vilket påtagligen är för gruvnäringens kapitalanskaffning och utveckling av stor betydelse. Rätt till gruva bör givas så långt som möjligt samma karaktär som rätt till annan egendom. Rätt till in-teckning i gruvegendom bör vidgas.

I propositionen nr 40 till 1938 års riksdag med förslag till gruvlag m. m. anfördes bl. a. (s. 116):

»I samband med frågan om gruvrättens säkerställande ha jämväl framställtts vissa önskemål om underlättande av gruvnäringens kreditmöjligheter. Dessa önskemål sammanhånga i viss mån därmed, att enligt förlagsin-teckningsförfordningen, sådan denna författning tidigare varit utformad, järngruva, i motsats till annan gruva, icke kunnat utgöra föremål för förlagsin-teckning. Genom den revision av förlagsin-teckningsförfordningen, som genomförts år 1932, har emellertid även järngruva inbegripits i sådan egendom som kan förlagsin-tecknas. Härigenom ha sålunda nyss angivna önskemål i ej oväsentlig utsträckning redan vunnit beaktande.

Emellertid torde få medgivas att förlagsinteckning knappast erbjuder den säkerhet, som ur synpunkten av en mera omfattande kreditgivning kunde förefalla önskvärd. Förlagsinteckningen medför ej någon panträtt utan endast viss förmånsrätt i den intecknade egendomen. Den är vid sådant förhållande ej på långt när likvärdig med fastighetsinteckningen eller tomt-rättsinteckningen. Med hänsyn härtill kunde det ifrågasättas, huruvida icke gruvnäringens behov av realkredit borde tillgodoses i annan ordning än genom förlagsinteckning. Vissa uppslag härtill ha diskuterats i den promemoria angående hithörande spörsmål, som finnes fogad vid det av gruvlagstiftningssakkunniga avgivna betänkandet. Efter att bland annat ha avisat tanken att gruvegendom skulle förklaras vara fast egendom och sålunda kunna bli föremål för fastighetsinteckning, synes promemorians författare närmast förorda införandet av ett nytt rättsinstitut, inskriven gruvrätt, som i likhet med inskriven tomtträtt skulle kunna särskilt intecknas.

Den utväg som sålunda anvisats läser i och för sig vara förtjänt av att närmare provas. Tydligt är emellertid att en sådan reform förutsätter en ganska omfattande lagstiftning, en reglering som lämpligen torde böra upptagas i en fristående författning. Då någon utredning av beskaffenhet att kunna läggas till grund för utarbetandet av dylika lagbestämmelser ej hittills blivit förebragt, torde det kunna befaras att frågans upptagande i förevarande sammanhang komme att väsentligen fördröja genomförandet av den nya gruvlagstiftningen. Detta synes opåkallat såväl med hänsyn till frågans fristående karaktär, som ock i betraktande därav att viss erfarenhet om den nya gruvlagstiftningens verkningar kan vara av betydelse för frågans lösning. En särskild anledning att tills vidare låta frågan anstå är att lagbestämmelserna rörande inteckning i fast egendom — vilka i viss utsträckning torde bli förebildliga jämväl för det eventuellt tillskapade institutet inteckning i inskriven gruvrätt — kunna antagas undergå väsentliga förändringar såsom en följd av den igångsatta utredningen rörande revision av jordabalken.»

I förevarande motion framhålles, att värdet av en förlagsinteckning såsom underlag för kredit åt ett gruvföretag är jämförelsevis ringa, varefter det anföres:

Man borde stödja gruvindustriens kapitalbehov genom att skapa en annan inteckningstyp med sakrättslig verkan — ett problem, som ligger på sidan om den lagstiftning på gruvrättens område, vilken resulterat i gruvlagen den 3 juni 1938, och i följd därav icke under detta arbete var under ingående debatt.

En inteckningstyp med sakrättslig verkan kan tänkas vare sig gruva göres till fast egendom eller förblir lös egendom. Att förvandla gruva till fast egendom skulle stå i överensstämmelse med äldre svensk rättsuppfattning, och med att, enligt 5 § lagen den 24 maj 1895 angående vad till fast egendom är att hänföra, vissa nyttjanderätter äro fast egendom. Olägenheterna av att förvandla gruva till fast egendom torde emellertid vara påtagliga; bl. a. ur fastighetsredovisningens synpunkt bör man tvärtom sträva efter att blott äganderätt till jord och vad därmed äger samband blir fast egendom. Det riktiga synes därför vara att gruva förblir lös egendom. I så fall bör man åstadkomma liknande regler som nu gälla beträffande tomtträtt och vattenfallsrätt, vilka kunna intecknas, ehuru de äro lös egendom. Möjlighet bör alltså beredas att inskriva gruvrätten i ett protokoll, fört av inskrivningsdomaren.

Inskriften gruvrätt bör kunna intecknas på samma sätt som inskriven tomt-rätt och inskriven vattenfallsrätt. Noggranna regler böra givas om vilken egendom panträtten skall omfatta. Detta torde nödvändiggöra analoga stad-ganden till § 3 lagen om vad till fast egendom är att hänföra, med para-grafens föreskrifter om vad som hör till fabrik eller annan för industriell verksamhet inrättad byggnad.

För ett införande av inskrivning av gruvrätt erbjuder 1938 års gruvlag ett bättre underlag än 1884 års gruvstadga. Med den nya lagstiftningen måste de fall, då gruva förverkats, bli vida färre än förr: förverkande sker enligt 1938 års lag blott, om gruvägaren försummar att erlægga en mycket ringa avgift och först sedan gruvägaren i rekommenderat brev påmint om av-giften. Härigenom har gruvrätten vunnit i fasthet. Hinder torde icke finnas att giva regler om att även inteckningshavare skola underrättas om att gru-van hotas av att bli sönad, för att de skola bli i tillfälle att inbetala avgiften. Dylika regler skulle innebära fullständig trygghet för intecknings-havarna mot att en värdefull gruva ginge förlorad genom förverkande.

Sedan utskottet i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver begärt *yttrande* över motionen från kommerskollegium, har sådant yttrande in-kommit (se Bilaga A). Därjämte har collegium överlämnat inkomna yttran-den i ärendet från Bruks societets fullmäktige i Jernkontoret, Svenska bankföreningen och bergmästarämbetena (se Bilaga B—G). Kommerskolle-gium har vidare till utskottet överlämnat avskrift av en av collegium till Konungen överlämnad, den 29 december 1938 dagtecknad utredning med förslag till åtgärder i anledning av 1938 års gruvlag. I denna utredning an-föres bl. a.: Vid utmålsläggningen erhåller bergmästaren kännedom om vem eller vilka jorden inom utmålet tillhör. Begäres ej senare förändring av ut-målet eller området i dagen eller — så länge gruvstadgan gäller — vilo-ståndsförlängning, erhåller bergmästaren ej å tjänstens vägnar någon kän-nedom om eventuellt ändrade förhållanden i avseende å äganderätten till marken. Emellertid synas bestämmelser böra utfärdas i administrativ ord-ning för att bergmästaren alltid må äga så tillförlitlig kännedom som möj-ligt om dessa äganderättsförhållanden och alltså bli i tillfälle att utan den omgång, som en utredning av varje särskilt fall skulle medföra, vid-taga åtgärder för fördelning av försvarsavgifterna på jordägarna. Detta torde ej kunna ernås på annat sätt än att dels bergmästarna lämna vederbörande inskrivningsdomare uppgift å de fastigheter, å vilkas mark utmål ligga och senare utläggas, samt dels inskrivningsdomarna meddela bergmästarna för vilka personer fastigheterna äro lagfarna och de förändringar i lagfarts-hänseende dessa fastigheter undergå. Collegium hemställde därför att Kungl. Maj:t måtte förordna, att till inskrivningsdomare från vederbörande berg-mästare i tjänsten lämnat meddelande om förefintligheten av gruvutmål in-om fastighet skall antecknas i fastighetsboken ävensom att inskrivnings-domare skall hava att inom en månad underrätta bergmästaren om vem som har lagfart å sådan fastighet och vilka anteckningar om lagfartsärenden be-träffande densamma han därefter inför i fastighetsboken.

Utskottet. Frågan om ordnandet av gruvnäringens kreditmöjligheter kan icke anses hava blivit slutgiltigt löst genom den år 1932 genomförda lagändringen, enligt vilken järngruva, i likhet med andra gruvor, inbegripits i den egendom som kan förlagsintecknas. Det spörsmål som återstår att lösa är på vad sätt gruvinnehavare skall kunna beredas möjlighet att begagna gruvan såsom underlag för en kredit av samma slag som fastighets- och tomträttsinteckningen. Från skilda håll har påtalats den svaghet som vidlåder förlagsinteckningen, bestående däri att verklig panträtt i den förlagsintecknade egendomen icke uppkommer utan endast en viss förmånsrätt till betalning vid konkurs.

I de till utskottet inkomna yttrandena vitsordas att en utredning erfordras rörande möjligheterna att göra gruva till ett mera tjänligt kreditobjekt. Allenast i ett yttrande, från bergmästarämbetet i södra distriktet, har den meningen kommit till uttryck att en utredning icke är av behovet påkallad. De i detta yttrande åberopade skälen mot ett genomförande av motionärens förslag synas icke böra tillmätas avgörande betydelse. Enligt utskottets mening är förevarande fråga av den vikt, att densamma bör närmare utredas. De olika vägar på vilka frågan kan lösas böra därvid undersökas. Utskottet saknar anledning att i detta sammanhang fatta ståndpunkt i fråga om valet mellan dessa vägar.

I enlighet med Kungl. Maj:ts beslut den 1 februari 1935 har lagberedningen, sedan den avlämnat betänkande angående revision av aktiebolagslagstiftningen vilket beräknas kunna ske i början av budgetåret 1939/40, att övergå till behandling av frågan om en reform av jordabalken. En av beredningens ledamöter är redan sysselsatt med förberedelser till detta reformarbete. Den av utskottet förordade utredningen bör lämpligen ske i samband med den översyn av reglerna om inteckning i fast egendom och tomträtt vilken torde komma att ingå i nämnda reformarbete.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

att riksdagen i anledning av förevarande motion måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville överlämna motionen jämte däröver avgivna yttranden till lagberedningen för att tagas under övervägande vid fullgörandet av dess uppdrag att revidera jordabalken.

Stockholm den 25 april 1939.

På första lagutskottets vägnar:

K. SCHLYTER.

Vid detta ärendes behandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Schlyter, Karl Emil Johanson, Wagnsson, Karl Johan Olsson, Emil Andersson, Theodor Magnusson*, Brandt och Anton Svensson;*

från andra kammaren: herrar *Bergquist, Hedlund i Östersund, Lindmark*, Berg*, Larsson i Hede, Lindberg i Stockholm, Hansson i Vännäsby* och Gustafsson i Lekåsa.*

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

KUNGL. MAJ:TS OCH RIKETS
KOMMERS KOLLEGIUM
Bergsbyrå

Stockholm den 16 mars 1939.

Till Riksdagens Första Lagutskott.

Kungl. Kommerskollegium, som erhållit nådig befallning att till Riksdagens Första Lagutskott avgiva yttrande över en i Andra Kammaren väckt motion, nr 334, angående införande av möjlighet att inskriva gruvrätt i protokoll, fört av inskrivningsdomare, och därefter inteckna samma rätt, får härmed avgiva det sålunda begärda yttrandet.

Därvid får Kollegium överlämna till Kollegium inkomna yttranden i ärendet från Bruks societetens fullmäktige i Jernkontoret, Svenska Bankföreningen och bergmästarämbetena, till vilka yttrandens innehåll Kollegium tillåter sig hänvisa.

För egen del får Kollegium anföra följande.

I likhet med motionären finner Kollegium frågan om tillskapande av möjlighet att med sakrättslig verkan erhålla inteckning i gruva vara av sådan betydelse, att utredning härom bör komma till stånd.

För den ifrågasatta utredningen har motionären framlagt vissa riktlinjer, nämligen att gruva fortfarande skulle anses som lös egendom och att den av honom förordade rätten att erhålla inteckning i gruva skulle anknytas till ett inskrivningsförfarande hos inskrivningsdomaren.

Det med motionen avsedda syftet kan vinnas såväl om gruva utgör fast som lös egendom. Visserligen betraktas nu gruva som lös egendom, och vilka följdverkningar en ändring av detta förhållande skulle komma att medföra tilltror sig Kollegium ej att nu kunna överblicka, men Kollegium anser dock den ifrågasatta utredningen ej böra utan vidare bortse från möjligheten av att grunda förslaget på en ändring av gruvegendoms natur i detta avseende.

Kollegium får emellertid härjämte uttala sig för att utredningen ej heller får som given utgångspunkt att gruvrätt i likhet med tomt- och vattenfallsrätt skall göras till föremål för ett inskrivningsförfarande hos inskrivningsdomare. Både i nuvarande gruvstadga och, med ännu större eftertryck, i 1938 års gruvlag föreskrives, att om rätt till gruva övergår på ny innehavare sådant skall registreras hos bergmästaren. På grund av vad tjänsten i andra avseenden erfordrar, skulle bergmästarna, även om en sådan bestämmelse ej funnes, knappast kunna undgå att föra anteckningar om vederbörande gruvinnehavare. Om för förandet av dessa gruvregisteranteckningar angående gruvinnehavarna tillräckligt noggranna föreskrifter meddelades, vore det, så vitt Kollegium nu kan finna, ej otänkbart, att desamma skulle kunna träda i stället för det ifrågasatta inskrivningsförfarandet hos inskrivningsdomaren.

En för Kollegium närliggande analogi erbjuder sig särdeles i fartygsregistreringen, som verkställes hos Kollegium, ehuru inteckning av fartyg sker hos inskrivningsdomare vid Stockholms rådhusrätt.

Genom att ersätta inskrivningen med anteckning i gruvregistret skulle ett i vissa fall dubbelt förfarande med därav härflytande olägenheter, såsom t. ex. olika anteckningar beroende på meningsskiljaktigheter mellan bergmästaren och inskrivningsdomaren, kunna undvikas, och Kollegium finner önskvärt, att vid utredningen också den av Kollegium ifrågasatta utvägen prövas.

Det skulle därvid även kunna tänkas, att bergmästaren i tveksamma fall skulle kunna få inhämta råd hos inskrivningsdomaren.

Om ett av Kollegium, såsom av bilagda avskrift framgår, även i annat sammanhang föreslaget samarbete mellan myndigheterna i fråga kommer till stånd, torde utsträckandet av detta samarbete till även nu berörda område ligga nära till hands.

Förutom vad sålunda anförts och vad motionären påpekat angående behovet av noggranna regler om vilken egendom den ifrågasatta panträtten borde omfatta synes vid utredningen böra beaktas, bland annat, följande frågor.

Det bör övervägas om icke gemensam inteckning i flera gruvor (utmål) bör tillåtas. Sådant torde bliva svårfrånkomligt vid kredit till ägare av gruvfält med flera utmål med gemensamma anläggningar.

Inteckningshavaren bör sättas i tillfälle att bevaka sin rätt, om gruvegendomen vanvårdas och särskilt om säkerheten kommer i fara genom gruvans sönande.

I samband härmed torde övervägas de verkningar, som åtgärder enligt 45 § i gruvlagen böra medföra i inteckningsavseende, och här bör jämväl beaktas det behov bergmästaren kan komma att få av meddelanden om inteckningsåtgärder.

Kollegium får alltså tillstyrka, att i anledning av motionen en förutsättningslös utredning av frågan begäres.

AXEL GJÖRES.

KARL SIDENVALL.

C. G. HINDBECK.

Bilaga B.

JERNKONTORET

Till Kungl. Kommerskollegium.

Sedan Kungl. Kollegium genom skrivelse den 28 februari 1939 hemställt om fullmäktiges i Jernkontoret yttrande över motion nr 334/1939 i andra kammaren angående införande av möjlighet att inskriva gruvrätt i protokoll, fört av inskrivningsdomare, och därefter inteckna samma rätt, få fullmäktige anföra följande.

Det måste anses såsom en brist i gällande lagstiftning, att möjlighet saknas att göra gruva till ett mera tjänligt kreditobjekt.

I en motion vid 1904 års riksdag angående utsträckning av förlagsinteckning att gälla jämväl järngruva anförde motionären, borgmästaren O. V. Lundberg i Sala, att på många håll uppstått en fullt självständig gruvdrift, som ej vore förenad med bruksrörelse, och att gruvdriften i dylika fall sköttes med ett på en gång tillskjutet kapital och således utan årliga tillskott av delägare, vid vilket förhållande behov lätt kunde uppstå för bolaget att genom lån anskaffa nytt kapital till bekostande av nya anläggningar och till nödigt förlag.

Fullmäktige i Jernkontoret tillstyrkte i till Kungl. Kollegium den 24 september 1904 avgivet utlåtande den ifrågasatta lagändringen och yttrade därvid bl. a., att det icke blott för den järngruvdrift, som idkades såsom självständig industriell verksamhet, utan även i lika hög grad för de gamla, ännu med järnbruken direkt samverkande gruvbolagen skulle vara till fördel att vid anordnande av gruvdriften efter moderna principer, vilket ofta krävde dyrbara maskinerier, kunna lämna en i själva gruvan gällande förlagsinteckning såsom säkerhet för erforderliga penningförsträckningar.

Några åtgärder i frågan vidtogos dock som bekant icke förrän år 1932, då genom en lagändring möjlighet bereddes att förlagsinteckna även järngruva.

Förlagsinteckningsinstitutet är emellertid i och för sig mindre lämpligt såsom grundval för kreditfrågans ordnande. Förlagsinteckning medför icke — såsom vanlig inteckning i fast egendom — panträtt i den intecknade egendomen utan allenast viss förmånsrätt till betalning ur densamma. Pant-rätten kan göras gällande gentemot tredje man, som blir innehavare av den pantförskrivna egendomen, men fordringsägarens säkerhet i förlagsintecknad egendom upphör, då gäldenären förytttrar denna. Endast om gäldenären försättes i konkurs så snart därefter, att konkursboet kan återvinna egendomen, har förmånsrätten till förlagsintecknad egendom i dylikt fall någon rättslig betydelse. Den som äger panträtt i viss egendom kan, om gäldenären icke fullgör sina förbindelser, göra sig betald därur i därför föreskriven ordning, medan innehavaren av en förlagsinteckning i allmänhet kan göra sin förmånsrätt gällande endast i samband med konkurs och i viss omfattning vid utmätning.

Den i 1904 års motion och i fullmäktiges yttrande däröver i korthet angivna karaktären av modern gruvdrift äger i ännu högre grad giltighet i våra dagar. I motionen till innevarande års riksdag lämnas en redogörelse för sättet för gruvdrifts bedrivande dels nu och dels för cirka femtio år sedan. Utvecklingen under denna tidrymd kännetecknas av en genomgripande förändring. Gruvdriften har förvandlats från en mera hantverksmässig hantering till en rationellt bedriven industri av ofta betydande storlek. Fyndigheternas exploatering sker i våra dagar på ett av den tekniska utvecklingen betingat, systematiskt sätt.

Lagstiftningen har icke följt med denna utveckling. I sin reservation till socialiseringsnämndens år 1927 avgivna betänkande om allmänna principer för en ny gruvlagstiftning fäste direktören Oscar Falkman och fil. dr. Axel Lindblad uppmärksamheten härpå och hemställde, att rätt till gruva så långt som möjligt måtte förlämnas samma karaktär som rätt till annan egendom, samt att rätt till inteckning i gruvegendom borde vidgas.

I vissa utländska rättssystem är gruva fast egendom och underkastad samma regler som denna. Emot införandet av en liknande anordning i vårt land hava vissa betänkligheter anförts. Utan att i detta sammanhang

taga ställning till detta spörsmål vilja fullmäktige dock ifrågasätta, om det icke vore lämpligt, att, därest motionen bifalles och utredning kommer till stånd, i samband därmed en undersökning verkställes rörande frågan om gruvans karaktär av lös eller fast egendom. Den förändring har ju genom 1938 års gruvlag inträtt, att de fall, då rätt till gruva förverkas, blivit vida färre än i 1884 års gruvestadga.

Det i motionen ifrågasatta institutet inskriven gruvrätt skulle i varje fall avsevärt förbättra gruvnäringens kreditmöjligheter. Då detta skulle fylla ett förefintligt praktiskt behov, vilja fullmäktige tillstyrka, att den föreslagna utredningen kommer till stånd.

En av de viktigaste uppgifterna för en dylik utredning blir frågan om vilken egendom panträtten skall omfatta. Fullmäktige hava icke anledning att i detta yttrande närmare ingå härpå utan vilja endast uttala den förhoppningen, att representanter för gruvnäringen måtte beredas tillfälle att yttra sig härutinnan vid en blivande utredning.

Stockholm den 8 mars 1939.

JERNKONTORET.

Wiking Johnsson.

/ H. Dahlerus.

Bilaga C.

Till Kungl. Kommerskollegium.

Genom skrivelse den 28 sistlidne februari har Ni anhållit om Svenska Bankföreningens yttrande över en av professor Åke Holmbäck i riksdagens andra kammare väckt motion nr 334 om utredning av frågan om införande av möjlighet att inskriva gruvrätt i ett protokoll, fört av inskrivningsdomaren, och därefter inteckna samma rätt.

I anledning härav får styrelsen för bankföreningen vördsamt meddela, att styrelsen tillstyrker utredningens företagande.

Stockholm den 14 mars 1939.

För SVENSKA BANKFÖRENINGEN

Dess Styrelse:

Helmer Stén.

/ K. Dahlberg.

Bilaga D.

Till Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium.

Anmodad att inkomma med yttrande över riksdagsman Holmbäcks motion nr 334 i Andra kammaren vid 1939 års riksdag angående införande av möjlighet att inskriva gruvrätt i protokoll, fört av inskrivningsdomare, och därefter inteckna samma rätt, får jag härmed vördsamt uttala mitt instämmande i motionens syfte och dess begäran om närmare utredning av frågan.

Luleå den 8 mars 1939.

E. Lindeman.
(Bergmästare i norra distriktet)

Bilaga E.

BERGMÄSTAREÄMBETET
I ÖSTRA DISTRIKTET

Till Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium.

Med anledning av Kungl. Kollegii skrivelse, Dnr B 145 av den 28 februari 1939, får jag härmed på uppdrag av bergmästare Tiberg, som är ute på tjänsteresa, vördsamt meddela, att han för sin del tillstyrker bifall till professor Holmbäcks motion i riksdagens andra kammare angående möjlighet att inteckna gruvegendom.

Falun den 7 mars 1939.

Knut Mörtzell.

Bilaga F.

BERGMÄSTAREÄMBETET
I VÄSTRA DISTRIKTET

Till Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium.

Till svar å skrivelsen D. Nr B. 145/1939 får jag vördsamt anföra, att på grund av de kapitalbehov, som numera erfordras för gruvindustriell verksamhet, största möjliga trygghet för nyttighetens bevarande är påkallad jämväl med hänsyn till möjlighet till förpantning under betryggande säkerhet för långivaren, desto mer som gruvdrift på grund av sin natur är mer riskfylld än annan verksamhet.

För närvarande kan endast förlagsinteckning erhållas i de driftsanläggningar och bostadsbyggnader, som för fyndighetens tillgodogörande uppförts på enligt gruvstadgan (resp. gruvlagen) löst mark.

För införande av inteckningstyp med sakrättslig verkan skulle enligt motionären erfordras, att jämväl långivaren i likhet med gruvägaren erhöles påminnelse, om risk föreligger för utmåls försönande. Detta skulle förut-sätta, att bergmästaren hölles underkunnig om långivare och huru för-hållandena härutinnan successivt förändrades. Då han ej på betryggande

sätt är i stånd följa dessa skulle sålunda ej förefinnas säkerhet för att den rätte långgivaren bleve underrättad, varför motionärens förslag härutinnan är otillfredsställande.

Motionens syftemål skulle på anförda skäl dock lända gruvhanteringen till gagn, varför jag får instämma i att den begärda utredningen kommer till stånd.

Knutsberg, Nora den 3 mars 1939.

På Bergmästareämbetets vägnar:

Joh. Kræpelien.

Bilaga G.

BERGMÄSTAREÄMBETET
I SÖDRA DISTRIKTET

Till Kungl. Maj:ts och Rikets Kommerskollegium.

Med anledning av skrivelsen D. Nr B 145 får jag härmed vördsamt anföra följande:

Den i motionen föreslagna utredningen av frågan om införande av möjlighet att inteckna gruvrätt, d. v. s. förvandla gruva från lösöre till fastighet, anser jag icke vara av behovet påkallad.

Det ligger nog icke så stor fara däri, att en gruvägare skulle underlåta att inbetala föreskriven försvarsavgift, helst sedan han blivit påmind om skyldigheten, och därigenom gå förlustig en *värdefull* gruva. På denna grund skulle nog inteckningshavaren mycket sällan komma i tillfälle att erlägga försvarsavgiften.

Motionären har icke meddelat, om han tänkt sig, att äganderätten till gruvan skulle övergå från den ursprunglige ägaren till inteckningsägaren, om denne bleve tvungen att erlägga försvarsavgiften. Detta tillvägagångssätt tillämpas i åtminstone ett utomeuropeiskt land. Skulle gruvägaren underlåta att erlägga försvarsavgiften på den grund, att gruvan befunnits värdelös, har inteckningshavaren knappast något att vinna på att själv inbetala avgiften. Å andra sidan skulle man kunna tänka sig, att en mindre nogräknad inteckningshavare genom att uppsäga ett lån vid ett för gruvägaren olämpligt tillfälle skulle kunna tillägna sig panten för lånet, d. v. s. tillskansa sig gruvan för oskäligt pris.

Ramlösa den 9 mars 1939.

På Bergmästare-ämbetets vägnar:

A. F. Hedlund.
